

378
Б40

1757

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА

БЕЗПАЛІЧКО ОЛЬГА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 378.148

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ПЕРШОМУ
ДО ПРОЕКТУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ФОРМ
ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

13.00.01 - теорія та історія педагогіки

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

БІБЛІОТЕКА

ТУ імені М.П. Драгоманова

НБ НПУ
імені М.П. Драгоманова

100310028

Київ - 1998

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова, Міністерство освіти України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Капська Алла Йосипівна,
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова, завідувач кафедри.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент
Сисюєва Світлана Олександрівна,
Інститут педагогіки і психології професійної
освіти, завідувач лабораторії;

кандидат педагогічних наук, професор
Бурлака Яків Іванович,
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова, професор.

Провідна установа: Запорізький державний університет, кафедра со-
ціальної педагогіки, Міністерство освіти України,
м. Запоріжжя.

Захист відбудеться «30» грудня 1998 р. о 16³⁰ годині на
засіданні спеціалізованої вченої ради К. 26.053.02. в Національному пе-
дагогічному університеті імені М.П.Драгоманова /252601/, м.Київ, вул.
Пирогова, 9/.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Національного
педагогічного університету імені М.П.Драгоманова /252601, м.Київ, вул.
Пирогова, 9/.

Автореферат розіслано «26» листопада 1998 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.В.Долинська

Загальна характеристика дослідження

Актуальність теми. Суспільно-економічні зміни, що відбулися в Україні за останні роки, змушують по-новому підходити до проблем виховання особистості в сучасних умовах. Це, в свою чергу, потребує певних реформаций у теоретичній та методичній підготовці майбутніх педагогів до виховної діяльності.

Питання підготовки вчителя-вихователя постійно є одним з центральних у психології та педагогіці вищої школи. Зокрема всебічно розглядається проблема формування особистості вчителя у процесі загально-педагогічної підготовки (О.О.Абдуліна, В.П.Белозерцев, О.Г.Мороз, В.В.Сагарда, Р.П.Скульський та ін.); досліджуються особливості психології праці вчителя (Н.В.Кузьміна, Д.Ф.Ніколенко, В.А.Семиченко, Н.В.Чепелева, А.І.Щербаков та ін.); підготовка педагога до особистісно-орієнтованого підходу у вихованні (І.Д.Бех, А.М.Бойко, Л.В.Кондрашова, О.В.Киричук та ін.); шляхи формування педагогічної майстерності (І.А.Зязюн, І.Ф.Кривонос, В.О.Сластенін та ін.); формування творчої особистості вчителя (В.А.Кан-Калик, Н.В.Кічук, М.М.Поташник, С.О.Сисосєва та ін.); теоретична та практична підготовка педагога до виховної діяльності (О.А.Дубасенюк, А.Й.Капська, Б.С.Кобзар, Л.Г.Коваль, Л.І.Міщик, В.Н.Король, Г.В.Троцько та ін.).

В останнє десятиріччя з'явилося чимало досліджень, в яких відображені різноманітні аспекти підготовки студентів до організації та проведення виховної діяльності (В.І.Воробей, Л.В.Заремба, Г.Г.Кіт, В.М.Король, О.М.Отич, Р.І.Пенькова, В.М.Чайка та ін.).

Зазначені роботи є значним внеском у педагогічну теорію та практику підготовки студентів до виховної діяльності. Водночас більш глибоке вивчення даної проблеми дозволяє висловити думку, що одним із суттєвих недоліків підготовки вчителя до здійснення виховних функцій на сучасному етапі є його слабка орієнтованість на впровадження в практику виховання різноманітних організаційних форм, багатогранних за жанровими видами, змістом, структурою.

Причинами такого стану речей, на нашу думку, є орієнтація більшості вчителів-вихователів на використання у практичній діяльності готових методичних розробок, традиційне тяжіння їх до «датської педагогіки» (проведення організаційних форм, присвячених лише окремим подіям чи датам), невміння чи навіть небажання багатьох з них будувати творчі організаційні форми, неординарно, спільно з вихованцями. Запобігання цих недоліків, як зазначається в Концепції національного виховання, має сприяти якісному оновленню змісту форм, їх послідовність, систематичність, варіативність у виховному процесі.

Одним із шляхів вирішення зазначених проблем та реалізації накреслених у Концепції завдань є формування у майбутніх педагогів готовності до проектування багатоаспектних варіантів організаційних форм різних рівнів складності у процесі підготовки до виховної діяльності в умовах вищої педагогічної школи.

Проблема проектуючої діяльності вчителя, як одна із важливих у системі професійної підготовки, вивчена, на нашу думку, недостатньо. Її теоретичні основи лише частково розглянуті у дослідженнях В.С.Безрукової, В.В.Красевського, Ю.В.Кулоткіна, Г.С.Сухобської; загальні підходи до проектування виховної діяльності визначені у працях О.В.Киричука, О.М.Коберника. Варто зазначити, що окремі аспекти підготовки студентів до проектування уроку досліджувались В.І.Бондарем, А.П. Сриловою, А.Ф.Закіровою, Г.Е.Муравйовою. Проте у загальному огляді наукових джерел про професійне навчання майбутнього педагога не виявлено спеціальних праць, присвячених їх підготовці до проектування організаційних форм виховної діяльності.

Об'єктивна необхідність підвищення якості підготовки майбутніх педагогів до виховної діяльності та недостатня розробленість теоретичних аспектів розв'язання даної проблеми обумовили тему нашого дослідження «Формування готовності студентів педвузу до проектування організаційних форм виховної діяльності».

Тема дослідження входить до плану науково-дослідних робіт Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова як складова колективної теми кафедри соціальної педагогіки і скоординована в АПН України за № 392 протокол № 6 від 14 жовтня 1998 року.

Об'єктом дослідження є процес професійної підготовки педагога до виховної діяльності в умовах вищої педагогічної школи.

Предметом дослідження визначено змістовно-технологічний аспект формування у студентів готовності до проектування організаційних форм виховної діяльності.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні та розробці педагогічних технологій підготовки студентів до проектування організаційних форм виховної діяльності в умовах вищої педагогічної школи.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що рівень професійної готовності майбутніх педагогів до виховної діяльності можна підвищити, якщо:

- розроблені і активно функціонують педагогічні технології, які зможуть забезпечити ефективну підготовку студентів до проектуючої діяльності;
- будуть створені реальні умови для розвитку проєктивних умінь у практичній діяльності студентів.

Відповідно до мети і гіпотези визначено **завдання дослідження** :

1. Проаналізувати сутність і стан готовності студентів до проектування організаційних форм виховної діяльності.

2. Розробити та теоретично обґрунтувати модель проектування виховної діяльності як базової складової в роботі вчителя.

3. Визначити компоненти, рівні та етапи формування готовності майбутніх педагогів до проектування організаційних форм виховної діяльності.

4. Розробити технології підготовки студентів до проектування організаційних форм виховної діяльності та експериментально перевірити їх ефективність.

Методологічною і теоретичною основою роботи стали : теорія наукового пізнання, основні положення системного підходу (Б.Г.Анан'єв, І.В.Блауберг, В.Г.Юдін); філософські та психологічні положення про сутність діяльнісного підходу (М.С.Каган, О.М.Леонт'єв, С.Л.Рубінштейн); теоретичні засади виховання (Л.А.Аза, Б.П.Бітінас, О.В.Киричук, Г.І.Легенький); методика виховної роботи (О.А.Дубасенюк, А.С.Макаренко, Т.І.Сущенко, Н.Е.Щуркова); положення про сутність підготовки вчителя до виховної діяльності (І.А.Зязюн, А.Й.Капська, В.О.Сухомлинський); Державна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття), Закон України «Про освіту», Концепція національного виховання (1995).

Для розв'язання поставлених завдань та перевірки гіпотези використовувалася комплекс методів дослідження:

- *теоретичні*: аналіз філософської, психологічної, педагогічної, методичної літератури з проблем дослідження, контент-аналіз вузівських навчальних програм, моделювання діяльності;

- *емпіричні*: спостереження, бесіда, анкетування, вивчення досвіду виховної діяльності вчителів, метод експертної оцінки, аналіз продуктів діяльності, педагогічний експеримент (констатуючий і формуючий).

Якісний та кількісний аналіз даних здійснювався за допомогою методів математичної обробки результатів дослідження.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилося в Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова, у середніх загальноосвітніх школах м.Києва, Київської та Черкаської областей. Всього дослідженнями було охоплено 1141 студент, 329 учнів та 134 вчителя.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше розроблена модель проектування виховної діяльності педагога та запропонована орієнтовна схема її проектування; виявлено структурні компоненти готовності студентів до проектування організаційних форм виховної діяльності /мотиваційний, когнітивний, операційний/; їх рівні /елементарний, репродуктивний, продуктивний, творчий/ та етапи їх формування /підготовчий, навчально-тренувальний, практичний/.

Теоретичне значення роботи полягає в уточненні понять «організаційні форми виховної діяльності», «проектування організаційних форм», розробці моделі проектування виховної діяльності та доповненні педагогіки вищої школи даними про сутність процесу формування готовності студентів до проектування організаційних форм виховної діяльності.

Практичне значення роботи визначається тим, що в ній представлено теоретично обґрунтовану і експериментально апробовану систему активних методів підготовки студентів до проектування організаційних форм виховної діяльності, які можуть бути використані викладачами вищої школи в процесі викладання курсів «Технологія виховної діяльності» та «Методика виховної роботи».

Особистий внесок автора полягає у створенні моделі проектування виховної діяльності вчителя-вихователя; визначенні рівнів професійної готовності /елементарного, репродуктивного, продуктивного, творчого/ до проектування організаційних форм виховної діяльності та розробці технологій підготовки студентів до здійснення цього процесу.

Вірогідність одержаних результатів та висновків забезпечується науковою методологією сучасного дослідження в галузі професійної педагогіки, опорою на філософські, психолого-педагогічні, науково-методичні підходи у визначенні провідних завдань дослідження, використанням комплексу взаємодоповнюючих методів дослідження, застосуванням загальноновизнаних методів статистичного аналізу.

Апробація і впровадження результатів дисертації здійснювалися автором у ході дослідно-експериментальної роботи під час читання курсів «Методика виховної роботи» та «Технологія виховної діяльності» на базі філологічного та соціально-гуманітарного факультетів Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова.

Основні положення і результати дослідження доповідалися та отримали схвалення у повідомленнях на міжвузівських наукових конференціях «Проблема самореалізації особистості в педвузі і загальноосвітній школі» (Київ, 1990), «Проблема підготовки вчителя в умовах перебудови середньої і вищої школи» (Київ, 1991); на міжнародних науково-практичних конференціях «Творча особистість вчителя: проблеми теорії та практики» (Київ, 1996), «Теоретичні та методичні основи формування культури студентської молоді» (Київ, 1997); на звітних наукових конференціях Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (1992-1998) та у 4 наукових статтях і 5 методичних матеріалах.

На захист виносяться:

- положення про те, що готовність студентів до проектування організаційних форм виховної діяльності слід здійснювати цілеспрямовано з враху-

ванням форм, змісту виховного процесу, які є предметноорієнтованими умовами формування професійно-педагогічної спрямованості студента;

- модель проектування виховної діяльності, що включає пізнавально-аналітичний та конструктивно-операційний блоки та згідно якої організаційна форма виступає як один з її технологічних компонентів;

- компонентний склад готовності студентів до проектування організаційних форм виховної діяльності (мотиваційний, когнітивний, операційний компоненти), що формується на підготовчому, навчально-тренувальному та практичному етапах підготовки студентів до проектування організаційних форм виховної діяльності;

- зміст підготовки студентів до проектування організаційних форм виховної діяльності, що ґрунтується переважно на використанні активних форм і методів навчання (системи творчих тренувальних завдань, брейнстормінгу, організаційно-навчальних ігор, аналізу продуктів діяльності, ситуативного моделювання).

Структура дослідження. Робота складається із вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг основного змісту дисертації викладений на 170 сторінках. Робота містить 12 таблиць, 5 рисунків, загальним обсягом 12 сторінок. Список використаних джерел налічує 221 найменування.

Основний зміст роботи

У вступі обґрунтовуються вибір теми, її актуальність і доцільність, визначаються об'єкт, предмет і мета дослідження, формулюються гіпотеза, завдання, методологія та основні методи дослідження, розкриваються його наукова новизна, теоретичне і практичне значення особистий внесок здобувача, основні положення, що виносяться на захист, апробація та впровадження результатів дослідження та відомості про структуру роботи.

У першому розділі - *«Педагогічне проектування як теоретична і практична проблема»* - представлено психолого-педагогічний аналіз літератури з проблеми дослідження; з урахуванням цього розглянуто педагогічне проектування як обов'язкову складову професійної діяльності вчителя-вихователя; представлена характеристика моделі проектування виховної діяльності; визначені та охарактеризовані принципи проектування цієї діяльності: проаналізовано зміст понять «організаційна форма виховної діяльності», «проектування організаційних форм виховної діяльності»; проведений аналіз особливостей проектування організаційних форм виховної діяльності вчителями-вихователями в умовах сучасної школи.

Теоретичний аналіз педагогічної і психологічної літератури дозволив зробити висновок про те, що проектування є обов'язковим компонентом у структурі професійної діяльності вчителя. Базуючись на положеннях теорії діяльності О.М.Леонтьєва, ми розглядаємо педагогічне проектування як зовнішню і внутрішню сторони професійної діяльності вчителя, в основі якого лежать процеси педагогічного мислення та уяви.

На основі аналізу теоретичних підходів щодо педагогічного проектування ми дійшли висновку, що на сьогоднішній день існує кілька різних позицій щодо визначення змісту та функцій цього феномена. Виходячи з їх об'єктивних характеристик, нами виділено три умовні групи підходів до проектування педагогічної діяльності.

Функціональний підхід (Н.Ф.Білокур, С.І.Кисельгоф, Н.В.Кузьміна, К.М.Левітан, С.Д.Смірнов, М.А.Томін, А.І.Щербаков) дозволяє розглядати педагогічне проектування через аналіз змісту конструктивних та проєктивних умінь.

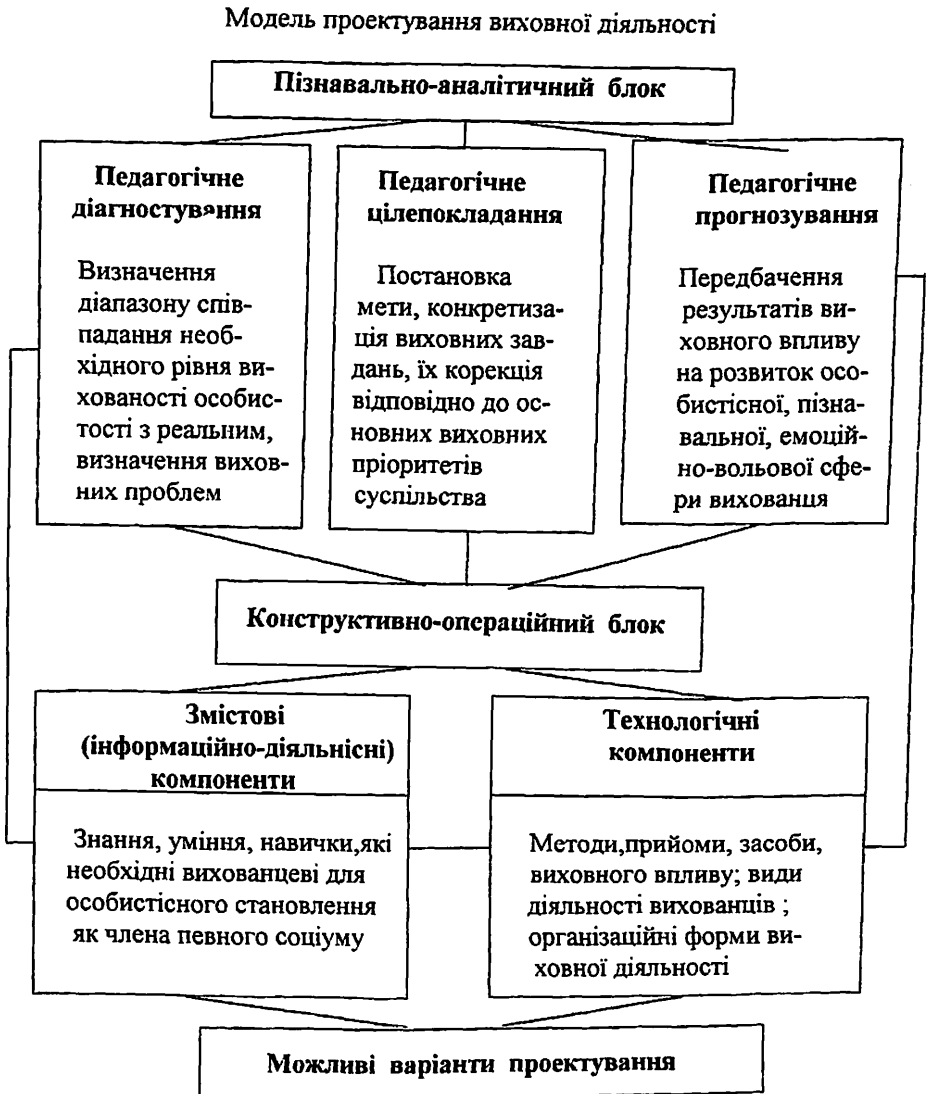
З позицій підходу на основі теорії педагогічного управління (Ю.М.Кузьміна, В.О.Сластенін, Л.Ф.Спрін, Г.С.Сухобська) педагогічне проектування розглядається як складовий елемент у процесі розв'язання педагогічних завдань.

Системний підхід (В.С.Безрукова, С.І.Висоцька, О.А.Дубасенюк, О.В.Киричук, В.В.Краєвський) дозволяє визначити проектування як самостійну педагогічну діяльність, намічає логіку її розгортання та здійснення.

Аналіз цих підходів показав, що жоден з них не містить комплексної характеристики змістової та процесуальної сторін проєктуючої діяльності педагога в цілому та проектування виховної діяльності зокрема. Це й зумовило необхідність розробити принципи та модель проектування виховної діяльності вчителя-вихователя. Під принципами проектування виховної діяльності ми розуміємо основні передумови, реалізація яких сприятиме досягненню поставленої мети. При цьому ми вважаємо за доцільне визначити такі принципи проектування виховної діяльності: принцип особистісних пріоритетів вихованців; принцип педагогічної взаємодії; принцип гнучкості; принцип відповідності.

В основу створення моделі проектування виховної діяльності було покладено системний підхід, як такий, що створює умови для побудови цілісного уявлення про об'єкт. До запропонованої нами моделі проектування виховної діяльності увійшли пізнавально-аналітичний та конструктивно-операційний блоки, які в свою чергу структуруються на окремі компоненти (рис. 1). В роботі подано детальну характеристику виокремлених блоків та їх складових.

Запропоновану модель проектування виховної діяльності ми розглядаємо як аналітико-конструктивну схему роботи, що здійснюється на основі результатів пізнавально-аналітичної діяльності педагога за допомогою необхідних

змістовно-технологічних компонентів виховного процесу, доцільність використання яких визначається педагогом у процесі проектуючої діяльності.

Згідно з цією моделлю ми розглядаємо організаційну форму як технологічний компонент виховної діяльності, що забезпечує досягнення виховної мети. На основі аналізу педагогічних досліджень з проблеми організації виховної діяльності ми дійшли висновку, що на сьогоднішній день відсутня чітка узгодженість між поняттями «форми виховної діяльності», «виховний захід», «колективна творча справа», «цикл виховання», «виховна справа». Аналіз зазначених понять дозволив нам виокремити в них ключове слово «форма» як базовий компонент всіх вищезазначених категорій. У нашому дослідженні ми визначаємо організаційні форми виховної діяльності як варіанти організації позанавчальної активності учнів, спрямовані на розв'язання виховних завдань. Нами виокремлені специфічні ознаки організаційної форми, до яких ми відносимо:

- *функціональність*, яка вказує на існування таких форм, що забезпечують реалізацію окремих напрямів виховної діяльності;
- *структурність*, що характеризується варіативністю та специфічними ознаками побудови окремих видів організаційних форм;
- *автономність*, яка є ознакою того, що в системі виховної діяльності окремі групи організаційних форм забезпечують розв'язання певних виховних завдань;
- *інтегративність* передбачає, що результати, які одержані в процесі використання одних форм, сприяють впровадженню інших форм виховної діяльності, а це дозволяє об'єднувати їх в єдину систему виховного процесу.

В роботі також розширені класифікаційні ознаки організаційних форм. До усталених ознак /напряму виховної діяльності, кількісний склад учасників, основний засіб виховного впливу/ ми додаємо опис форм за складністю побудови /прості, складні, комплексні/ та за характером змістового наповнення /інформаційні, практичні, інформаційно-практичні/.

Трансформуючи основні положення В.С.Безрукової про педагогічне проектування як попередню розробку основних деталей майбутньої діяльності вчителя і учнів, ми визначаємо проектування організаційної форми як процес її змістовно-структурної побудови у педагогічному, психологічному та методичному аспектах, який може здійснюватися одноосібно педагогом, чи у тісній взаємодії з вихованцями.

Проектування організаційної форми у педагогічному аспекті пов'язане з визначенням обраної форми в системі виховної діяльності педагога з точки зору її доцільності для досягнення мети виховної діяльності. Водночас відбувається конкретизація виховних завдань, на досягнення яких спрямована побудова проекту, а також відбір педагогічно доцільного змістового матеріалу

та прогнозування очікуваних результатів після втілення проекту в педагогічну практику.

Психологічний рівень проектування організаційної форми забезпечує її орієнтацію на конкретного адресата, що зумовлено врахуванням психофізіологічних характеристик її учасників. Основною проєктивною метою цього рівня є вибір засобів та прийомів для забезпечення особистісної зацікавленості вихованців, створення необхідного емоційного фону, визначення діапазону виховного впливу на розвиток пізнавальних, емоційно-вольових, особистісних характеристик вихованців.

Методичний аспект проектування забезпечує інформаційно-структурну особливість та неординарність організаційної форми, що дозволяє здійснювати змістове компонування форми, її структурну побудову, намічати просторово-часові умови реалізації проекту.

На основі визначення проектування як самостійного етапу педагогічної діяльності нами запропонована педагогічно доцільна логіка дій, яка подається в орієнтовній схемі проектування *організаційної форми виховної діяльності*. До її складу увійшли такі компоненти: 1/ постановка мети виховної діяльності, 2/ конкретизація виховних завдань, 3/ вибір оптимальної організаційної форми, 4/ підбір інформаційно-практичного матеріалу, адекватного меті та завданням виховної діяльності, 5/ трансформація матеріалу відповідно до психолого-педагогічних особливостей конкретної вікової групи учнів, 6/ побудова змістовно-структурного варіанту організаційної форми, 7/ прогнозування очікуваних результатів. В роботі подано детальне обґрунтування кожного з виокремлених нами етапів та показана їх взаємозалежність.

З метою об'єктивного підходу до питання щодо необхідності навчання студентів проектуванню організаційних форм виховної діяльності на етапі констатуючого експерименту ми в першу чергу зосередилися на вивченні особливостей виховної діяльності педагогів в умовах сучасної, певним чином реформованої школи. Результати опитування вчителів засвідчили, що переважна більшість педагогів (64,9%) вважають використання організаційних форм доцільним і обов'язковим в діяльності класного керівника. 23,2% респондентів не надають особливого значення впровадженню організаційних форм в сучасний виховний процес; 11,9% опитаних стверджують, що організаційна форма не є дієвим засобом виховного впливу на школярів.

Вивчення особливостей виховної діяльності класних керівників показало, що в переважній більшості педагоги тяжіють до використання організаційних форм словесно-інформаційного характеру тоді як етап цілепокладання не виступає для багатьох базовим у підготовці організаційної форми; для більшості з них інформаційне наповнення форми є основним видом діяльності під час її підготовки, при цьому вчителі в переважній більшості не співвідносять його з метою та не спрямовують на вирішення виховних завдань.

Нами представлено результати опитування учнів стосовно доцільності проведення різноманітних організаційних форм у позанавчальний час. При цьому 321 респондент з 329 дав позитивну відповідь, а домінуючими мотивами, що спонукають підлітків та старшокласників до участі в організаційних формах, названі бажання спілкуватися з однолітками в позаурочний час, можливість одержати цікаву інформацію, змістовно провести дозвілля. Серед основних недоліків у підготовці організаційних форм учні відзначили переважно їх одноманітність, невідповідність змістового наповнення форми інтересам та потребам школярів, ігнорування пропозицій учнів щодо змісту та окремих видів організаційних форм. Результати констатуючого експерименту підтвердили наші припущення про доцільність впровадження різноманітних організаційних форм виховної діяльності в сучасний виховний процес та необхідність підготовки майбутніх вчителів до творчого проектування організаційних форм.

У другому розділі - *«Система підготовки студентів до проектування організаційних форм виховної діяльності»* - виявлено компоненти та рівні готовності студентів до проектування організаційних форм виховної діяльності, описані технології підготовки студентів до цього процесу, проведений аналіз їх ефективності.

На підставі вивчення сутності проблеми готовності до педагогічної діяльності були вичленені основні компоненти готовності студентів до проектування організаційних форм виховної діяльності. Базовим компонентом визначено *мотиваційний*, до складу якого увійшли: установка на особливу значущість та важливість виховної діяльності в сучасному навчально-виховному процесі школи; прагнення до активної взаємодії педагога з учнями в позанавчальний час шляхом їх включення у різноманітні організаційні форми виховної діяльності; прагнення вчителя творчо та неординарно проектувати різноманітні організаційні форми; активний інтерес педагога до процесу підготовки та реалізації організаційних форм у тісній взаємодії з вихованцями. *Когнітивний* компонент готовності розглянуто як інтеграцію психологічних, педагогічних, технологічних знань. До *операційного* компоненту готовності віднесені уміння, як такі інтегровані якості, які набуті студентами під час опанування змісту психолого-педагогічних та фахових дисциплін, самостійної діяльності в період педагогічних практик. Водночас ми представляємо змістові характеристики названих компонентів готовності студентів до проектування організаційних форм виховної діяльності /когнітивного та операційного/.

Все це разом дозволило виявити міру прояву у студентів окремих складових компонентів, що стало підґрунтям для визначення чотирьох рівнів готовності студентів до проектування організаційних форм виховної діяльності.

Елементарний рівень (низький), на якому спостерігається прояв байдужого ставлення студентів до виховної діяльності. Студенти цього рівня не можуть чітко визначити мету та основні виховні завдання, при цьому до проектування організаційних форм підходять формально, базуючись лише на власному досвіді, набутому в шкільні роки. Під час проектування студенти даної рівневої групи не враховують соціально-психологічні умови розвитку вихованців, не обґрунтовують доцільності використання відібраного матеріалу та способів діяльності учнів.

Репродуктивний рівень (задовільний). Студентам цієї групи притаманне поверхове формулювання мети та виховних завдань. Вони мало орієнтовані на творчий пошук у процесі проектування організаційних форм. При розробці проектів форм в основному репродукуються елементи наявних методичних розробок, при цьому студенти не можуть чітко передбачити можливі результати обраних видів виховної діяльності.

Продуктивний рівень (достатній) притаманний студентам, що виявляють активний інтерес до проектування і досить чітко усвідомлюють мету та завдання виховної діяльності, методично грамотно їх формулюють. У процесі проектування організаційних форм спираються на базові психолого-педагогічні знання, особливо, коли йдеться про необхідність врахування вікових особливостей учнів та технології проектування окремих організаційних форм. Студенти прагнуть до самостійного створення проекту організаційної форми, при цьому проявляють уміння обґрунтувати та вмотивувати доцільність використання окремих елементів певної форми.

Творчий рівень (оптимальний). Студенти цього рівня характеризуються ініціативністю та творчим підходом до проектування. Вони самостійно проєктують оригінальні та педагогічно доцільні варіанти організаційних форм виховної діяльності. Їх проекти відповідають потребам та можливостям конкретної вікової групи. Студенти володіють уміннями прогнозувати можливі результати виховної діяльності після реалізації проекту.

В ході дослідження підтверджено, що процес формування готовності до проектування організаційних форм та досягнення студентами певного рівня здійснюється протягом всього періоду навчання у вищій школі і у своєму розвитку проходить кілька етапів.

На підготовчому етапі студенти засвоюють базові психолого-педагогічні знання, окремі з яких є складовими когнітивного компоненту готовності і основою проєктуючої діяльності педагога. На цьому ж етапі проходить початкове формування окремих складових операційного компоненту готовності, які, в першу чергу, пов'язані з умінням цілепокладання, діагностування, прогнозування, починається формування професійної спрямованості студентів на організацію виховної діяльності з учнями.

В процесі навчально-тренувального етапу здійснюється цілеспрямована підготовка студентів до проектування організаційних форм під час проведення лекційних та практичних занять з курсу «Методика виховної роботи». Створюються умови для формування у студентів складових мотиваційного компоненту готовності, відбувається опанування знаннями, які безпосередньо стосуються проектуючої діяльності; водночас і паралельно з цим відпрацьовуються необхідні проєктивні уміння, що є обов'язковими і необхідними у процесі побудови організаційних форм різних рівнів складності.

Практичний етап підготовки студентів в першу чергу пов'язаний з подальшим вдосконаленням елементів операційного компоненту готовності, що здійснюється в процесі самостійного проектування та апробації студентами змістовно-структурних варіантів організаційних форм під час педагогічних практик.

З метою об'єктивної оцінки рівня готовності кожного студента до проектування організаційних форм виховної діяльності нами було розроблено карту оцінювання індивідуального проєкту організаційної форми та запропоновані якісні і кількісні параметри обробки одержаних результатів. У зміст пропонованої нами карти оцінювання були закладені такі компоненти: 1/ адекватність змісту конкретної форми її виховним завданням; 2/ особливості змістового наповнення форми; 3/ особливості структурної побудови форми; 4/ відповідність інформаційно-практичного матеріалу індивідуально-психологічним особливостям вихованців.

Аналіз результатів констатуючого експерименту дозволив виявити, що переважна більшість студентів перебуває на елементарному та репродуктивному рівнях готовності до проектування організаційних форм виховної діяльності. При цьому зафіксовано у значної кількості студентів відсутність установок на пошук творчих підходів у процесі проектування форми, їх слабка підготовка до педагогічного та методичного аспектів проектування організаційних форм різної складності. Більше шестидесяти відсотків студентів не задоволені рівнем практичної підготовки до організації та проведення форм виховної діяльності.

На основі контент-аналізу навчальних програм з курсу «Методика виховної роботи» було виявлено їх загальну незорієнтованість на підготовку студентів до проектування організаційних форм виховної діяльності. Це спонукало нас до необхідності включення до розробленої нами програми з означеного курсу циклу лекцій та практичних занять, присвячених даній проблемі.

Добираючи педагогічно доцільні методи навчання ми виходили з необхідності активізації внутрішніх сил та механізмів діяльності студентів по оволодінню теорією та практикою проектування, створення умов для забезпечення творчої атмосфери навчальної роботи. Це обумовило пошуки змісту пропонованих нами технологій підготовки студентів до проектування органі-

займаних форм виховної діяльності, які є синтезом науково обґрунтованого та раціонально відібраного інформаційного матеріалу та активних форм навчання (творчі завдання різного рівня складності, ситуативне моделювання, брейн-стормінг, організаційно-навчальні ігри, аналіз продуктів діяльності), що забезпечують умови для мотивації, стимулювання та активізації діяльності студентів.

В дослідженні подається детальний опис технологій підготовки студентів до проектування організаційних форм виховної діяльності різного рівня складності за таким алгоритмом: характеристика конкретної організаційної форми, особливості проектування її змістовно-структурного варіанту, відпрацювання умінь та навичок проектування визначеної форми у процесі навчально-експериментальної діяльності студентів.

В процесі аналізу результатів формуючого експерименту була одержана об'єктивна картина динаміки рівнів готовності студентів в умовах здійснення розроблених і апробованих нами технологій підготовки студентів до проектування організаційних форм виховної діяльності. Здійснено порівняльний аналіз одержаних даних з показниками констатуючого експерименту та контрольних груп, що дозволило зробити висновок про ефективність запропонованих технологій.

У формуючому експерименті було задіяно 156 студентів контрольних (КГ) та 210 - експериментальних груп (ЕГ). При завершенні експериментальної роботи було виявлено підвищення загального рівня позитивного ставлення до проектуючої діяльності у більшості студентів. Так, на 61 особу збільшилася група з творчим рівнем готовності; на 60 - з продуктивним, на елементарному рівні не залишилося жодного студента в ЕГ. Велика позитивна динаміка помітна у визначенні мети та виховних завдань при використанні конкретної організаційної форми. 88 осіб ЕГ та 12 осіб КГ знаходилися після експерименту на творчому рівні готовності. Дещо менш виражена динаміка спостерігається щодо прогнозування очікуваних результатів (з 67 осіб на початку експерименту до 112 осіб в кінці експерименту в ЕГ на продуктивному рівні готовності).

Найбільш високий рівень показників росту помітний по блоку наявність творчих знахідок у проекті форми (з 1 до 43 осіб ЕГ та з 0 до 18 осіб КГ творчого рівня та з 46 осіб до 142 осіб ЕГ, з 37 до 69 осіб КГ по продуктивному рівню).

Узагальнені результати проведеного нами дослідження підтвердили гіпотезу і дали змогу сформулювати такі висновки:

1. Проведене у теоретичній та практичній площинах дослідження підтверджує необхідність цілеспрямованої підготовки студентів до проектування організаційних форм. Така робота виступає підґрунтям профе-

сійної підготовленості майбутніх фахівців стосовно оволодіння новими технологіями виховної діяльності.

2. Організаційна форма виховної діяльності виступає одним з технологічних компонентів виховної роботи педагога і має ряд специфічних ознак (функціональність, структурність, автономність, інтегративність).

3. Педагогічне проектування організаційної форми є процесом її змістовно-структурної побудови у педагогічному, психологічному, методичному аспектах, що здійснюється одноосібно вихователем чи у тісній взаємодії з вихованцями. Проектування організаційної форми здійснюється на основі орієнтовної схеми проектування, до якої входять: постановка мети виховної діяльності, конкретизація виховних завдань, вибір оптимальної організаційної форми, підбір інформаційно-практичного матеріалу, трансформація його відповідно до індивідуально-психологічних особливостей вихованців, побудова змістовно-структурного варіанту форми, прогнозування очікуваних результатів.

4. Процес проектування виховної діяльності в цілому та організаційних форм зокрема здійснюється на основі принципів особистісних пріоритетів вихованців, педагогічної взаємодії, гнучкості, відповідності.

5. Готовність студентів до проектування організаційних форм виховної діяльності включає мотиваційний, когнітивний, операційний компоненти, що формуються на підготовчому, навчально-тренувальному та практичному етапах роботи у вищій педагогічній школі.

6. Запропоновані технології підготовки студентів до проектування організаційних форм виховної діяльності реалізуються на практиці шляхом одночасної організації як теоретичного навчання студентів, так і підготовки їх до практичної проектуючої діяльності на основі використання таких активних методів як брейнстормінг, творчі завдання різного рівня складності, ситуативне моделювання, організаційно-навчальні ігри, аналіз продуктів діяльності.

Теоретично та методично обґрунтовані технології підготовки студентів до проектування організаційних форм виховної діяльності покладено в основу розробки окремих тем навчальних програм до курсів «Методика виховної роботи» та «Технологія виховної діяльності».

Разом з тим, наша робота не вичерпує всіх аспектів підготовки студентів до проектування виховної діяльності. Подальшого дослідження потребує проблема підготовки студентів до проектування виховної діяльності в цілому та формування відповідних умінь зокрема; удосконалення запропонованих нами технологій та пошук нових ефективних шляхів підготовки студентів до проектування організаційних форм виховної діяльності.

Основний зміст дисертації відображено в таких публікаціях:

1. Безпалько О.В. Конструктивна діяльність вчителя в позакласній виховній роботі // Зміст і методика позакласної виховної роботи за інтересами / Методичний посібник / Гол. ред. А.Й.Капська. - К.: КДП, 1993. - С.5-11.
2. Безпалько О.В. Підготовка студентів до виховної роботи в школі // Професійна підготовка студентів педагогічних інститутів до виховної діяльності / Зб. наукових статей. - К.: ІЗМН, 1996. - С.29-37.
3. Безпалько О.В. Моделювання виховної діяльності - один із шляхів творчого спрямування особистості майбутнього вчителя // Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики / Зб. наукових праць. - К.: УДПУ, 1997. - С.42-44.
4. Безпалько О.В. Теоретичні основи проектування організаційних форм виховної діяльності // Соціалізація особистості / Міжкафедральний зб. наукових статей / За ред. А.Й.Капської. - К.: НПУ, 1998. - С.82-90.
5. А.Й.Капська, О.В.Безпалько, Т.В.Говорун, К.В.Щербакова Методичні рекомендації до педагогічної практики з виховної роботи. - К.: КДПУ, 1993. - С.8-18.
6. Безпалько О.В. Методичні рекомендації до проведення вікторини // Молодь і дозвілля /теорія, методика і практика роботи з підлітками за місцем проживання/. - К.: А.Л.Д., 1994. - С.95-102.
7. Безпалько О.В. Методичні рекомендації до проведення диспуту // Молодь і дозвілля. - К.: А.Л.Д., 1996. - С.109-111.
8. Безпалько О.В. Самовираження підлітка в ситуації творчого випробування /методичні рекомендації до проведення вечора відпочинку для юнацтва// Технологія виховної роботи в умовах табірної зміни /теорія і практика/. - К.: Грайлик, 1998. - С.27-29.
9. Безпалько О.В. Використання свят літнього обрядового циклу у виховній діяльності педагога // Технологія виховної роботи в умовах табірної зміни /теорія і практика/. - К.: Грайлик, 1998. - С.65-69.

Безпалько О.В. Формування готовності студентів педвузу до проектування організаційних форм виховної діяльності. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01. - теорія та історія педагогіки. - Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, м.Київ, 1998.

Дисертаційне дослідження присвячено вивченню проблеми підготовки студентів до проектування організаційних форм виховної діяльності.

В роботі подана всебічна характеристика організаційних форм, розкрита сутність їх проектування та орієнтовна схема здійснення цього процесу, розглянуті компоненти /мотиваційний, когнітивний, операційний/ та рівні /елементарний, репродуктивний, продуктивний, творчий/ готовності студентів до проектуючої діяльності, обґрунтовані та описані етапи /підготовчий, навчально-тренувальний, практичний/, технології підготовки студентів до проектування організаційних форм виховної діяльності різних рівнів складності.

Ключові слова: модель, проектування, виховна діяльність, організаційні форми, готовність до проектування, технології підготовки.

Безпалько О.В. *Формирование готовности студентов педагога к проектированию организационных форм воспитательной деятельности.* - Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата педагогических наук за специальностью 13.00.01. - теория и история педагогики. - Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова, г.Киев, 1998.

Диссертационное исследование посвящено изучению проблемы подготовки студентов к проектированию организационных форм воспитательной деятельности.

В работе дается всесторонняя характеристика организационных форм, раскрыта сущность их проектирования и ориентировочная схема осуществления этого процесса, рассмотрены компоненты /мотивационный, когнитивный, операционный/, уровни /элементарный, репродуктивный, продуктивный, творческий/ готовности студентов к проектировочной деятельности, обоснованы и описаны этапы /подготовительный, учебно-тренировочный, практический/, технологии подготовки студентов к проектированию организационных форм воспитательной деятельности различных уровней сложности.

Ключевые слова: модель, проектирования, воспитательная деятельность, организационные формы, готовность к проектированию, технологии подготовки.

Bezpalco O.V. *Formation of Readiness of the Pedagogical University Students to Designing the Organizational Forms of Educational Activities.* - The Manuscript.

The Thesis on the Completion of a Scientific Degree of the Candidate of Pedagogical Sciences on the Speciality 13.00.01. - *The Theory and History of Pedagogics*. The Dragomanov National Pedagogical University, Kyiv, 1998.

The thesis research is dedicated to investigation of the problem of the students readiness for designing the organizational forms of educational activities.

In the work the author submits the comprehensive characteristics of organisational forms, discloses the essence of their designing and suggests a preliminary scheme of the process realization. She also examines the components (motivational, cognitive, operational) and levels (elementary, reproductive, productive and creative) of the students readiness for designing activity, basic stages of their formation (preparatory, educational and training, practical). The technologies of students training for designing the organizational forms of educational activities of different levels of complexity are grounded and described in the manuscript.

Key words: model, designing, educational activity, organizational forms, readiness for designing, technologies of training.

Підписано до друку 9.11.98р. Формат 60x84/16.

Зам. 053 Наклад 110 прим.

Віддруковано з оригіналів.

Друк: мінідрукарня

Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова